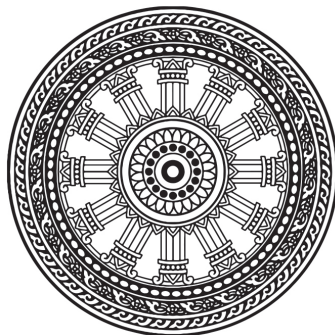

ธรรมธารา

วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (ฉบับรวมที่ 6) มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2561

สำนักการศึกษา วัดพระธรรมกาย

ISSN 2408-1892

จักกวัตตีสสูตร : ศึกษาวิเคราะห์
บนฐานทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์

Cakkavatti Sutta :
An Analysis on Hermeneutics

อุทัย สติมัน

จกักรัตติสูตร : ศึกษาวิเคราะห์ บนฐานทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์

อุทัย สติมัน

บทคัดย่อ

คัมภีร์เนตติปกรณ์เป็นคัมภีร์สำคัญที่ใช้เป็นหลักในการร้อยกรองคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และเป็นคัมภีร์ที่ใช้วิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของผู้ร้อยกรองได้เป็นอย่างดี ทำให้เข้าใจคัมภีร์ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น การตีความจกักรัตติสูตรตามแนวคิดทฤษฎีการตีความตามคัมภีร์เนตติปกรณ์และทฤษฎีการตีความตามวิธีการตีความคัมภีร์ทางศาสนาโดยเฉพาะคัมภีร์ไบเบิล 9 อย่าง เพื่อให้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระในจกักรัตติสูตรในมุมมองที่แตกต่างจากเดิม อันเป็นการประยุกต์เนื้อหาสาระในจกักรัตติสูตรเพื่อใช้เป็นหลักในการบริหารองค์การในปัจจุบัน ในพระสูตรได้กล่าวถึงสังคมยุคพระศรีอาริย์ซึ่งน่าจะเป็นการส่งเสริมและจูงใจผู้ฟังให้มีกำลังใจและอุตสาหะในการพัฒนาตนเองเพื่อไปสู่โลกแห่งแบบในสังคมอุดมคติดังกล่าว หากพิจารณาให้ลึกลงไป อาจตีความได้ว่าเป็นกุศโลบายเพื่อให้คนสนใจปฏิบัติธรรมเพื่อไปสู่นิพพานในรูปแบบของสังคมยุคพระศรีอาริย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบพุทธเกษตรของมหายาน สอดคล้องกับแนวคิดของ

หลวงพ่อบุพพททาสที่ตีความแบบกุศโลบายว่า โลกของพระศรีอาริย์อยู่แค่
ปลายจมูกไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัว แต่เกิดจากการเข้าถึงในปัจจุบันโดยการ
ปฏิบัติธรรม แต่หากพิจารณาด้วยหลักยุตติหาระตามคัมภีร์เนตติปกรณ์
แล้วถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานธรรมดาที่จะมีพระพุทธเจ้าพระนามว่า
ศรีอาริย์ เพราะเมื่อมีเหตุแห่งการสร้างบารมีและปรารถนาพุทธภูมิ
ตราบใดก็มีพระพุทธเจ้าพระองค์ใหม่ตราบนั้น

คำสำคัญ : อรรถปริวรรตศาสตร์ จักกวัตตีสสูตร คัมภีร์เนตติปกรณ์

Cakkavatti Sutta : An Analysis on Hermeneutics

Uthai SATIMAN

Abstract

Nettipakaraṇa is the Buddhist Hermeneutics used for analysis of the attitude and intention of the author. In order to understand the heart of the Buddhist texts, Nettipakaraṇa becomes the important guidance of interpretation. The interpretation of the Cakkavatti Sutta based on Nettipakaraṇa and religious hermeneutics, particularly Biblical interpretation, can be applied for organization management. The sutta had referred to the age of Ariyametriya Buddha and focused on the ideal of Utopia which encourages motivation and perseverance in order to reach the goal. In short, this would be hidden a motive for Buddhists to improve themselves to attain Nibbāna in the form of Ariyametriya Buddha. This idea is similar to Mahayana Buddhism and Buddhadasa Bhikkhu. Buddhadasa Bhikkhu interpreted that the world of Ariyametriya Buddha is no far from this life. It can be attained at present time through Dhamma

practice. By Yuttihāra in Nettipakaraṇa, it is plausible to confirm that the age of Ariyametriya Buddha is possible because there is cause of Dhamma practice and a wish for becoming the Buddha.

Keywords : Hermeneutics, Cakkavatti Sutta, Nettipakaraṇa

บทนำ

พระสุตตันตปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นปิฎกหนึ่งในจำนวนสามปิฎก ที่มีความลุ่มลึกเพราะใช้ภาษาบาลี บันทึก ลุ่มลึกเพราะความหมายแห่งภาษาบาลี ลุ่มลึกด้วยพุทธวิธีเทศนา สื่อความหมาย และลุ่มลึกเพราะการตีความ เหมือนกับความลุ่มลึกใน สัทนตรมหาสมุทร ผู้มีปัญญาน้อยเข้าใจไม่ได้ หาที่พึ่งจากคำสอนไม่ได้ นำสาระประโยชน์จากคำสอนไปประยุกต์ไม่ได้ เหมือนกระต่ายตกลงใน มหาสมุทร ลอยเคว้งไม่มีที่ให้ยั้งเท้า ในที่สุดจะจมน้ำตาย แม้ว่าคำสอน มีความลุ่มลึกเข้าใจได้ยากเหมือนความลุ่มลึกในมหาสมุทรจนกลายเป็น อุปสรรคอย่างหนึ่งของการศึกษา แต่ชาวพุทธยังคงมุ่งมั่นเพื่อจะเรียนรู้ คัมภีร์ เพราะทราบดีว่าคัมภีร์เป็นองค์ประกอบสำคัญในพระพุทธศาสนา คัมภีร์เป็นแหล่งแสดงหลักการและวิธีการ มีไว้ตรวจสอบคำสอนที่มีความลุ่มลึกนั้นว่าเป็นอย่างไรกันแน่ จะนำมาประยุกต์กับชีวิตในสังคม ได้อย่างไร¹

สำหรับสังคมไทย ในฐานะที่พระพุทธศาสนาเป็นรากฐาน ทางวัฒนธรรม และเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่มีนักบวชคือ พระสงฆ์ มิใช่เป็นแต่เพียงผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อติดต่อกับสิ่งที่มองไม่เห็น เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์โดยการทำพิธีกรรม แต่หมายถึงผู้เดิน ทางลัดในการปฏิบัติธรรม คำสอนทางศาสนามีได้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจเบื่องบนเหนือธรรมชาติ แต่เป็นการแสดงกฎธรรมชาตินี้และความเจริญแห่งชีวิตอย่างธรรมดาเท่านั้น ศาสดามีชีวิตตัวแทนของอำนาจ เบื่องบน หรือผู้บันดาลความรอดพ้นแก่มนุษย์ผู้เชื่อฟัง แต่หมายถึง ผู้ค้นพบความจริงแห่งธรรมชาติ และทำหน้าที่เป็นครูช่วยชี้ทางเดิน แก่ผู้หลงทาง ช่วยทำความเข้าใจพระพุทธศาสนาในมุมมองที่ถูกต้อง

1 สมิติพิล (2550 : 3)

ในท่ามกลางยุคสมัยที่สังคมล้าหลังซับซ้อน ในสมัยที่คนในสังคมมีความเชื่อที่สับสน คำสอนทางศาสนาจึงถูกท้าทายกับความรู้ที่สัมผัสได้อรรถปริวรรตศาสตร์ หรือ ศาสตร์แห่งการตีความ เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่สำคัญศาสตร์หนึ่งที่ได้ถูกนำมาใช้ทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำความเข้าใจเนื้อหาสาระทางศาสนาซึ่งมีความลุ่มลึกดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ผู้เขียนในฐานะอนุชนรุ่นหลังที่พยายามมุ่งศึกษาพระพุทธศาสนาโดยใช้อรรถปริวรรตศาสตร์เป็นเครื่องมือเห็นว่า พระสูตรต้นตอปฏิภักเป็นคัมภีร์สำคัญที่ได้รับความนิยมศึกษาอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในสังคมไทย ควรที่จะได้หยิบยกพระสูตรใดพระสูตรหนึ่งมาทำการสืบค้นวินิจฉัยเชิงลึกเพื่อมุ่งเข้าใจทั้งอรรถและพยัญชนะ รวมถึงทดสอบการใช้เครื่องมือการตีความตามแนวคิดอรรถปริวรรตศาสตร์ตามแนวทางพุทธศาสนาเถรวาทและอรรถปริวรรตศาสตร์ตามแนวปรัชญาตะวันตก จึงได้ยกจกัถวัตตีสุตตรขึ้นมาเป็นกรณีศึกษา ทั้งนี้ด้วยเห็นว่าจกัถวัตตีสุตตร มีภาพของความไม่ชัดเจนอันนำมาซึ่งความสงสัย หรือมีประเด็นในการศึกษาตีความได้หลายนัยด้วยกัน เช่น เรื่องสมบัติพระเจ้าจักรพรรดิ 7 ประการ หลักการปกครอง หลักความเลื่อมและความเจริญของมนุษย์และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับพุทธพยากรณ์ในเรื่องพุทธวงศ์ หรืออนาคตวงศ์ที่ว่าด้วยยุคพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นที่มาของความคิดความเชื่อหลายๆ อย่างในสังคมปัจจุบัน เช่น การพึ่งเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ เพื่อที่จะได้ไปเกิดในยุคพระศรีอริยเมตไตรย เป็นต้น รวมถึงสารธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง เป็นต้น

ที่มาของชื่อสูตร

จักกวัตติสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งหมายถึงกษัตริราชราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประพฤติธรรมที่เรียกว่าจักรวรรดิวัตร อันเป็นเหตุ ให้แก้ว 7 ประการ มี จักรแก้ว เป็นต้น และทรงใช้จักรนี้แผ่พระราชอาณาจักร ปราบปรบปักษ์จนมีเมืองขึ้นทั้ง 4 ทิศ ชื่อนี้จึงตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตร อนึ่งในบางแห่งเรียกชื่อพระสูตรนี้ว่า จักกวัตตีสีหนาทสูตร (พระสูตรว่าด้วยการบันลือสีหนาท ประกาศเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ)

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะประทับอยู่ที่เมืองมาตุลา แคว้นมคธ โดยทรงประสงค์ให้ผู้ฟังฟังตน ฟังธรรม ไม่ฟังสิ่งอื่น เพราะการฟังตนฟังธรรมทำให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะและพละ ทำให้มารขัดขวางความเจริญไม่ได้

อรรถกถาอธิบายว่า ในตอนเช้าตรู่ของวันนั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูหมู่สัตว์ผู้สมควรโปรด ทรงเห็นว่า ชาวเมืองมาตุลา จำนวน 84,000 คน มีอุปนิสัยสามารถบรรลุธรรมได้ ถ้าทรงแสดงพระสูตรที่เกี่ยวกับอนาคตวงศ์ให้ฟัง จึงเสด็จออกจากที่ประทับ ไปยังเมืองมาตุลา แต่เช้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ตามเสด็จจำนวน 20,000 รูป พวกกษัตริย์ชาวเมืองมาตุลาเฝ้ารับเสด็จ และได้ถวายมหาทานแต่พระองค์และภิกษุสงฆ์ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่า ถ้าทรงแสดงธรรมที่ตรงนั้น จะเกิดปัญหาเรื่องสถานที่คับแคบ ไม่พอนั่งและยืนของผู้เข้าฟัง ฉะนั้นเมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จ ไม่ทรงกล่าวอนุโมทนา ทรงลุกจากพุทธอาสน์เสด็จออกไปนอกตัวเมืองและประทับนั่งภายใต้คองไม้มาตุละต้นหนึ่ง ซึ่งมีบริเวณกว้างพอรองรับผู้ฟังธรรมจำนวนมากได้ เมื่อประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว หมู่ภิกษุสงฆ์เข้าไปเฝ้าทั้งด้านขวาและด้านซ้าย

ของพระองค์ ส่วนประชาชนเข้าไปนั่งตรงด้านหน้า คือ ณ เบื้องพระพักตร์
ของพระองค์²

ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์

1. ทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์เนตติปกรณ์

เนตติปกรณ์ เป็นชื่อของคัมภีร์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งรจนาโดย
พระมหาจักจายนะ พระมหาสาวกผู้ได้รับยกย่องเป็นเอกทัตตะคะว่าเป็น
ผู้เลิศในทางขยายความย่อให้พิสดาร คำว่า เนตติปกรณ์ แปลว่า คัมภีร์
แนะแนว, คัมภีร์นำไปสู่การบรรลุธรรม หมายความว่า เป็นตำราที่ว่าด้วย
แนวทางนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจพระพุทธพจน์ และเป็นตำราที่ว่าด้วย
หลักหรือวิธีการนำไปสู่การบรรลุธรรม นำให้บรรลุถึงพระนิพพาน³

เนตติปกรณ์ ในฐานะเป็นคู่มือแห่งการตีความ ได้นำเสนอตาม
ลำดับชั้นในฐานะเป็นกุญแจสำหรับไขเข้าไปสู่อรรถหรือความหมาย
แห่งธรรมของพระพุทธเจ้า เนตติปกรณ์อธิบายหลักธรรมโดยการอ้าง
พระพุทธพจน์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น
งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะแก่เธอ
ทั้งหลาย”⁴ แม้จะมีความสลับซับซ้อนมาก แต่เนตติปกรณ์ก็ยืนยันใน
ข้อเท็จจริงที่ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณ
พร้อมทั้งมีโครงสร้างและตรรกะอยู่ภายในพร้อมเสร็จ การที่จะเข้าใจ
ธรรมนั้นได้ ผู้ตีความจะต้องเข้าถึงระบบตรรกะแล้วถือเอาอรรถและ
พยัญชนะของธรรมได้อย่างเหมาะสม

2 ที.ปา.อ. (ไทย) ,80/29-30.

3 พระธรรมกิตติวงศ์ (2550: 46)

4 คุณารักษ์ (2544: 9)

คัมภีร์เนตติปกรณ์ แบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนใหญ่ๆ 3 ส่วน คือ

(1) **หาระ** ว่าด้วยหลักการหรือวิธีการอธิบายขยายความศัพท์หรือพยัญชนะในพระพุทฺทพจนีให้เข้าใจอย่างละเอียดชัดเจน เป็นวิธีขจัดความไม่รู้ ความสงสัย ความเข้าใจผิดในพระพุทฺทพจนีได้เป็นอย่างดี หาระนั้นแบ่งย่อยออกไปเป็น 16 หาระ มีเทศนาหาระ เป็นต้น

(2) **นัย** ว่าด้วยหลักการหรือวิธีการที่ให้รู้อกุศลธรรมอันเศร้าหมองและกุศลธรรมอันหมดจด โดยจำแนกออกเป็นส่วนๆ ได้แก่ หลักการหรือวิธีการอธิบายขยายความเพื่อให้เข้าถึงอรรถคือเนื้อหาสาระ ความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์แห่งข้อธรรมนั้นๆ นัยนั้นแบ่งเป็นส่วนย่อยออกไปได้ 5 นัย

(3) **สาสนบัญญัติ** ว่าด้วยสังฆวรรณาพิเศษที่แสดงความเป็นไปแห่งเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยประการต่างๆ ตามสมควรแก่อัธยาศัยของเวไนยสัตว์

เมื่อกล่าวลักษณะเด่นโดยภาพรวม คัมภีร์เนตติปกรณ์เปรียบเสมือนเข็มทิศที่คอยชี้ทางให้ทั้งนักปริยัติและนักปฏิบัติได้เข้าใจพระธรรมคำสอนอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ จนสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานได้ในที่สุด โดยมีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ

(1) ลักษณะเด่นด้านคัมภีร์ มีลักษณะคล้ายคัมภีร์ไวยากรณ์วางกฎเกณฑ์การอธิบายธรรมะจากพระไตรปิฎกเป็นลำดับ คือ สูตร รุติ (คำอธิบายสูตร) และอุทาหรณ์

(2) ลักษณะเด่นด้านวิธีการแสดงหลักการแยกแยะบทพยัญชนะและอรรถของนวังคสัตถุศาสตร์

(3) ลักษณะเด่นด้านเนื้อหาครอบคลุมทั้ง นยะ (เนื้อหา) หาระ (สาระ) และสาสนบัญญัติ (จริต)

(1) ทหาระ 16⁵

1. เทศนาทหาระ

เทศนาทหาระ คือ หลักการหรือวิธีการอธิบายขยายความเทศนาหรือพระพุทธรพจน์ เพื่อกำจัดความไม่รู้ ความสงสัย ความเข้าใจผิด

(1) อัสสาหะ คือ ภาวะที่น่ายินดี ความยินดี ความพอใจ ข้อดี ด้านดี คุณลักษณะ ส่วนที่เป็นคุณ และภาวะที่ทำให้เกิดความยินดีซึ่งได้แก่ สุข โสมนัส อិฏฐารมณฺ์ ตัณหา และวิปลาส

(2) อาทีนวะ คือ โทษ ส่วนที่เป็นโทษ ข้อเสีย ด้านที่เสีย สิ่งที่ไม่น่าพอใจ

(3) นิสสรณะ คือ เป็นธรรมเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ หรือธรรมที่หลุดออกจากอาทีนวะรวมทั้งอัสสาหะได้แล้ว ได้แก่ อริยมรรค และนิพพาน

(4) ผละ คือ ผล อานิสงส์ประโยชน์ที่ได้รับ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์แห่งการพึงธรรมและการปฏิบัติตามธรรมที่ได้ฟังมาแล้ว

(1) อุกุบายะ คือ อุกุบาย วิธี แนวปฏิบัติเพื่อบรรลุพึงนิสสรณะหรือผลได้แก่ ปุพพภาคปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติเบื้องต้น อันเป็นบรรทัดฐานแห่งอริยมรรคและนิพพาน

(2) อาณัติ คือ การแนะนำ การชักชวน การชี้้นำ การโน้มน้ามนำใจให้คล้อยตาม รวมไปถึงการสั่งบังคับ การตักเตือน การให้สติสำนึกเพื่อให้พอใจที่จะน้อมนำคำสั่งสอนไปปฏิบัติให้เกิดนิสสรณะหรือผละ

2. วิจัยทหาระ

วิจัยทหาระ หมายถึง หลักการวิเคราะห์จำแนก แยกแยะ การเลือกเฟ้น คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

โดยใช้หลักเทศนาหาระเพื่อให้เกิดความชัดเจนและตรงตามวัตถุประสงค์ วิจัยหาระ จำแนกเนื้อหาที่ต้องวิจัยออกเป็น 12 ประการด้วยกัน คือ (1) บทวิจัยะ การวิเคราะห์บทในแต่ละประโยค ตามหลักไวยากรณ์ของ ภาษา (2) ปุจฉาวิจัยะ การวิเคราะห์วิจัยเกี่ยวกับคำถาม (3) วิสัชนาวิจัยะ มีลักษณะและประเภทเช่นเดียวกับคำถาม เพราะจะต้องตอบให้ตรง ประเด็นกับคำถาม (4) ปุพพาปรวิจัยะ การพิจารณาข้อความก่อนกับ ข้อความหลัง (5) อนุคติวิจัยะ คือ การพิจารณาการกล่าวที่สมควร (6) อัสนาทวิจัยะ การพิจารณาอัสนาทะ 5 (7) อาทีนวะวิจัยะ คือ การพิจารณาโทษ (8) นิสสรณวิจัยะ การพิจารณาการสลัดออกจาก วัฏฏะ (9) ผลวิจัยะ คือพิจารณาผลแห่งพระธรรมเทศนา (10) อุบายวิจัยะ คือพิจารณาอุบาย (11) อาณัตติวิจัยะ คือการพิจารณาคำแนะนำ (12) สุตตร ได้แก่ นวังกส์ตถุสาสน์ คือ สุตตะ เคยยะ เวชยากรณะ คาถา อุทาน ชาตกะ อิติวุตตกะ อัปภูตธัมมะ เวทัลละ

3. ยุติหาระ

ยุติหาระ หมายถึง หลักการพิจารณาถึงความเหมาะสมและไม่เหมาะสมของศัพท์และความหมายของศัพท์ เป็นหลักการพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลของศัพท์ และความหมายที่ได้จากการวิเคราะห์ ด้วยหลักหาระทั้งปวง ยุติหาระแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. สัททหาระ คือ ตีความโดยหลักการ
2. อัตถหาระ คือ การตีความหมาย โดยอิงอาศัยหลักสัจธรรม

ได้แก่ คำสอนเรื่องปฏิจจสมุปบาท และหลักมหาปเทศ 4

การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความเชิงหลักการและผลที่คาดว่าจะได้รับ”

4. ปทัฏฐฐานหาระ

ปทัฏฐฐานหาระ หมายถึง หลักการตีความโดยพิจารณาถึงเหตุ
ใกล้ของธรรม (ปทัฏฐฐาน) แต่ละข้อที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้
เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ตีความในแง่เป็นบาทของหัวข้อธรรมอื่น ๆ”

5. ลักษณะหาระ

ลักษณะหาระ หมายถึง หลักการหรือวิธีการอธิบายพุทธพจน์
อีกแนวหนึ่ง โดยเอาลักษณะของสภาวธรรมเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะ
สืบสาวจากธรรมข้อหนึ่งไปสู่ธรรมข้ออื่นๆ ที่มีลักษณะอย่างเดียวกัน
เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่สภาพที่เหมือนกัน”

6. จตุพยุหาระ

จตุพยุหาระ หมายถึง หลักการอธิบายด้วยวิธีการ 4 ประการ
คือ (1) นิรุตติ ได้แก่ การวิเคราะห์ศัพท์เพื่อหาความหมายของศัพท์
(2) อธิบาย ได้แก่ ความมุ่งหมาย เป้าประสงค์ของผู้กล่าวแสดงหรือ
ผู้เขียน (3) เทสนานิทาน ได้แก่ มูลเหตุหรือต้นเหตุแห่งการแสดงธรรมนั้นๆ
ได้แก่ มูลเหตุภายใน และมูลเหตุภายนอก (4) ปุพพาปรัสนธิ ได้แก่
การเชื่อมโยงข้อความในสูตรเดียวกันระหว่างข้อความหน้ากับ
ข้อความหลัง การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความเชิงวิจารณ์
วรรณกรรม”

7. อาวัญญหาระ

อาวัญญหาระ มีความหมายเช่นเดียวกับปทัฏฐฐานหาระ หากแปล
ตามศัพท์แล้วจะตีความว่า หลักการที่พูดถึงการหมุนธรรม คือ การแสดง
ธรรมจากฝ่ายหนึ่งมาเป็นอีกฝ่ายหนึ่ง คือ สลับจากฝ่ายดีมาเป็นฝ่ายชั่ว

การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่เป็นปัจจัยต่อกัน หรือเกี่ยวพันกัน” หรือ “การตีความแบบมองในแง่ดีไว้”

8. วิภัตติหาระ

วิภัตติหาระ หมายถึง หลักการอธิบายความโดยการจำแนก ธรรมต่างๆ ออกเป็น 3 ประการ คือ (1) ธรรมวิภัตติ ได้แก่ การจำแนก หาองค์ธรรมว่า เนื้อหาสาระที่เป็นแก่นของเรื่องนั้นคืออะไร จากนั้น จึงวิเคราะห์หาปทัฏฐานของธรรมนั้นอีกชั้นหนึ่ง (2) ปทัฏฐานวิภัตติ ได้แก่ การจำแนกวิเคราะห์หาปทัฏฐานของธรรม เป็นเหมือนวิจยหาระ ที่ค้นหาองค์ธรรม (3) ภูมิวิภัตติ ได้แก่ การจำแนกธรรมตามภูมิหรือ ชั้นระดับของธรรม การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความแบบ แยกส่วน” หรือ “การตีความแบบวิเคราะห์แจกแจง”

9. ปริวัตตนหาระ

ปริวัตตนหาระ หมายถึง หลักการอธิบายความพุทธพจน์ ในลักษณะมองในมุมกลับจากสภาวะธรรมหนึ่งไปสู่อีกสภาวะธรรมหนึ่ง ที่ตรงกันข้ามกัน เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงธรรมที่เป็นปฏิปักษ์หรือ ตรงกันข้ามกันการตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่บวก และลบ”

10. เวจจนหาระ

เวจจนหาระ หมายถึง หลักการตีความอธิบายความโดยใช้ศัพท์ หรือคำพูดที่มีความหมายเหมือนกันในการอธิบาย ซึ่งอาจมีคำที่สามารถ นำมาใช้อธิบายได้มากกว่าหนึ่งคำ คำในลักษณะนี้เรียกว่า “ไวพจน์” หรือ “เวจจนะ” แปลว่า คำที่มีความหมายเหมือนกัน หรือคำที่มุ่งหมายถึง

สิ่งเดียวกัน การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่ความเป็นไวยากรณ์กัน” หรือ “ตีความแบบคู่สร้างคู่สม”

11. ปัญญาตีติหาระ

ปัญญาตีติหาระ หมายถึง หลักการอธิบายความโดยการจำแนกเป็นบัญญัติต่างๆ ในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อให้รู้และแยกแยะได้ว่า ส่วนไหนเป็นบัญญัติ และส่วนไหนเป็นปรมาัตถ์ การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่การรับรู้”

12. โอตรณหาระ

โอตรณหาระ หมายถึง หลักการอธิบายความ ตีความด้วยการสังเคราะห์หลักธรรมย่อยรวมลงในหลักธรรมใหญ่ อันเป็นหัวใจสำคัญของพุทธธรรม ได้แก่ ปฏิจจสมุปปาท อินทริย ขันธ ธาตุ อายตนะ ในทางกลับกัน หลักธรรมเหล่านี้ปฏิจจสมุปปาท อินทริย ขันธ ธาตุ อายตนะ ก็เป็นหลักในการตีความและเกณฑ์วินิจฉัยด้วยว่าการตีความถูกต้องหรือไม่ การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่ความสัมพันธ์”

13. โสธนหาระ

โสธนหาระ หมายถึง หลักการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและไม่ถูกต้องของความหมายที่เสนอในคำถามและคำตอบ โดยเสนอหลักการเพื่อใช้ในการตรวจสอบชำระ 2 ประการ คือ (1) บท (2) เนื้อหาที่ต้องการ การตีความนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความในแง่แนวคิด”

14. อธิภูฐานหาระ

อธิภูฐานหาระ หมายถึง หลักการอธิบายความธรรมโดยมีบทตั้ง และอธิบายความของบทนั้น โดยไม่ต้องจำแนกแจกแจง

15. ปริกขารหาระ

ปริกขารหาระ หมายถึง หลักการอธิบายความโดยการจำแนก เหตุและปัจจัยของธรรมทั้งหลาย เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเป็นเหตุเป็นผล ของความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล มีอธิบายหลักการว่า “ธรรมใดทำให้ ธรรมใดเกิด ธรรมนั้นชื่อปริกขารของธรรมนั้น” การตีความนี้เรียกอีก อย่างหนึ่งว่า “การตีความแบบเหตุปัจจัย”

16. สมารโปนหาระ

สมารโปนหาระ หมายถึง หลักการอธิบายการตีความโดยการยก เอาสิ่งที่เป็นปฏิฐาน ไวพจน์ การปฏิบัติ และการละมาเป็นหลักการใน การอธิบายเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การตีความแบบกระบวนการปฏิบัติ”

(2) วิธีการตีความคัมภีร์ทางศาสนาโดยเฉพาะคัมภีร์ ไบเบิล 9 อย่าง⁶

วิธีการตีความคัมภีร์ทางศาสนา คือ ความพยายามเข้าใจคัมภีร์โดย อาศัยกฎซึ่งประกอบด้วยวิธีการตีความต่างๆ ตามประเภทของสำนวน โวหารที่ภาษาดั้งเดิมใช้ วิธีการตีความในคัมภีร์ทางศาสนาเฉพาะคัมภีร์ไบเบิล สามารถสรุปได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

6 วีรชาติ (2550: 27-37)

ก. กลุ่มการตีความหมายที่นิยมภาวะเหนือธรรมชาติ (Supernatural Interpretation)

1. ตีความหมายแบบนิทานเปรียบเทียบ (Allegorical Interpretation)

วิธีตีความหมายแบบนิทานเปรียบเทียบ (Allegorical Interpretation) หมายถึง การตีความด้วยการทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้อุปมาอุปไมยบ้าง การใช้สัญลักษณ์บ้าง การเล่าเรื่องประกอบบ้าง

2. ตีความหมายแบบผู้เข้าฌานหรือจิตวิจักขณ์ (Mystical Interpretation)

วิธีการตีความแบบ Mystical มีความหมาย 2 อย่าง คือ หมายถึง ผู้เข้าถึงฌาน หรือผู้เข้าถึงความรู้แบบประจักษ์แจ้งด้วยจิต โดยมีแนวความคิดว่า “คนแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของอันติมสังขะ ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของชีวิตจึงเป็นการกลับคืนสู่อันติมสังขะหรือวิญญูณสากล” การตีความหมายระดับฌานหรือจิตวิจักขณ์นี้เป็นวิธีตีความหมายคำพูดหรือบทนิพนธ์ของผู้ถึงฌาน จะเข้าถึงหรือเห็นในขณะที่เข้าฌาน

3. ตีความตามตัวอักษร (Literal Interpretation)

การตีความตามตัวอักษร หมายถึง การถือเอาความหมายเท่าที่ปรากฏอยู่ตามตัวอักษรในพระคัมภีร์ การตีความแบบนี้เป็นของคนที่มีศรัทธามากกว่าปัญญา คือ คนที่เชื่อมั่นว่าข้อความในพระคัมภีร์เป็นคำพูดของพระเจ้า ดังนั้นจึงเป็นความจริงที่เชื่อถือได้

ข. กลุ่มการตีความหมายที่ปฏิเสธภาวะเหนือธรรมชาติ (Natural Interpretation)

4. ตีความหมายแบบใช้เหตุผลเชิงปรัชญาหรือวิทยาศาสตร์ (Positivist or Rationalistic or Philosophical Interpretation)

การตีความแบบใช้เหตุผล เรียกก๊ออย่างหนึ่งว่าการตีความแบบปรัชญาหรือวิทยาศาสตร์ คือ เป็นการนำเอาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์มาพิสูจน์ความเชื่อทางศาสนา เพื่อป้องกันการเชื่อถือบูชาแบบหลงงมงาย

5. การตีความแบบยึดหลักข้อเท็จจริงทางธรรมชาติ (Naturalistic Interpretation)

การตีความแบบเน้นข้อเท็จจริงทางธรรมชาติ เป็นการปฏิเสธสำนวนภาษาที่นำมาใช้เพื่อยกย่องศาสนา วิธีการนี้มีส่วนคล้ายกับการตีความแบบเน้นเหตุผลทางวิทยาศาสตร์

6. การตีความแบบสร้างตำนานธรรมหรือนิทานปรัมปรา (Mystical Interpretation)

การตีความที่เน้นตำนานความเชื่อและความคาดหวังเดิมของชาวยิวที่เชื่อว่าจะมีผู้ช่วยให้รอดพ้นจากความเป็็นทาส ในขณะที่พวกเขามีความหวังและการรอคอยเช่นนี้ พระเยซูคริสต์ก็เสด็จอุบัติขึ้นทันที เรื่องพระเยซูคริสต์จึงไม่ใช่เป็นตำนานธรรมอย่างแท้จริง

7. การตีความหมายแบบอิงเจตนาดีทางศีลธรรมหรือสำนึก ในหน้าที่ (Deontological or Moral Interpretation)

การตีความที่ยึดถ้อยคำหรือความหมายที่มีนัยทางศีลธรรมคือสามารถนำไปสู่ภาคปฏิบัติจนเกิดผลดีและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ถ้อยคำใดไม่มีความหมายทางศีลธรรมก็ไม่ควรรีให้ความสนใจ เพราะไม่ก่อให้เกิดผลอะไร

ค. กลุ่มการตีความหมายที่นิยมความเป็นกลางระหว่างสองกลุ่ม (Supernatural Interpretation)

8. การตีความแบบป้องกันธรรมหรือพิทักษ์ธรรม (Apologetic or Dogmatic Interpretation)

การตีความที่ใช้วิจลญาณตามครรลองแห่งศาสนา เป็นการตีความที่พยายามค้นหาความหมายของข้อความในคัมภีร์ตามเจตนาหรือวัตถุประสงค์ของผู้เขียนหรือผู้รจนาคัมภีร์นั้นๆ นักพิทักษ์ธรรมจะไม่พิทักษ์อธรรม นักพิทักษ์ธรรมย่อมนำเสนอความเชื่อทางศาสนาไปตามคัมภีร์ การตีความวิธีนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การตีความแบบคตินิยม (Traditional) หรือ หลักข้อเชื่อ (Dogmatic)

9. การตีความแบบยึดตัวบทนิพนธ์หรือคัมภีร์ (Textual Interpretation) หรือยึดหลักไวยากรณ์ภาษาและหลักประวัติศาสตร์ (Grammatico-Historical Interpretation)

เป็นการตีความที่ยึดหลักการและระเบียบวิธีรวมทั้งความหมายของคัมภีร์ตามวัตถุประสงค์ของผู้แต่งเป็นสำคัญ การตีความแบบนี้ผู้ตีความต้องมีคุณสมบัติเพียบพร้อม คือ ผู้ตีความต้องมีสติปัญญาดี มีการศึกษาดี และมีคุณธรรมดี ผู้ตีความแบบนี้ยอมรับคัมภีร์ด้วยใจเป็นกลาง โดยไม่มีความมุ่งมั่นแต่เพียงว่าจะต้องพิสูจน์ว่าคัมภีร์นี้ถูกหรือผิด แต่จะมุ่งที่จะค้นหาภาษาและความหมายของข้อความในคัมภีร์โดยไม่เกรงกลัวอำนาจใดๆ

บทวิเคราะห์จักษุวัตติสูตรตามแนวทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์

1. ดีความตามแนวคัมภีร์เนติปกรณ์

ในการศึกษาทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คัมภีร์เนติปกรณ์ถือเป็นคู่มือที่สำคัญยิ่งของนักตีความและนักการศาสนาในการพิจารณาอรรถธรรมผ่านกระจกคัมภีร์เนติปกรณ์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในคัมภีร์เนติปกรณ์เพิ่มมากขึ้น ผู้เขียนจะได้นำเสนอตัวอย่างที่พระธรรมสังคากาจารย์ที่ได้รับจนาคัมภีร์ท่านได้นำเสนอไว้อย่างถูกต้องครบถ้วนตามรูปแบบแห่งคัมภีร์เนติปกรณ์แล้วตั้งข้อมูลในตารางข้างล่าง พร้อมกันนี้ผู้เขียนได้ตีความโดยการขยายเนื้อความบางประเด็นให้เด่นชัดเพิ่มมากขึ้นตามที่คณะของผู้เขียน

(1) เทคนิคนาหาระ	อัสสัพพะ	อาทิทิวระ	นิสสรณะ	ผละ	อุปายะ	อาณัติ
<p>“การตีความแบบคุณโทษและทางออกหรือ” หรือ “ชี้ข้อดีข้อเสีย”</p>	<p>อัสสัพพะหรือความยินดีในพระสูตรท่านยกอธิบายทั้งอัสสัพพะของภิกษุและสรวาสได้แก่การเจริญด้วยอายุวรรณะ สุข พละ นอกจากนั้นในท่อนิทานมีอัสสัพพะของพระเจ้าจักรพรรดิ</p>	<p>ในพระสูตรพระพุทธรูปทรงมุ่งให้ภิกษุและสรวาสกำจัดอุปสรรคกรรมบท 10 ซึ่งเป็นทางแห่งความเสื่อม นอกจากนั้นทรงมุ่งให้ภิกษุเว้นจากอโคจร คือ กามคุณ 5 ซึ่งมีชีวิตสัยของบิดาตนเป็นสิ่งที่มิโทษมาก</p>	<p>พระดำรัสว่า “กุสลา น ภิกขาเว ธมฺมานํ สมาทานเหตุ เอว มัท ปญฺญํ ปฺรทฺธมฺมิตํ อานิสฺสทํที่เกิดขึ้นคือ บุญ เพราะการสมทานนุสตรกรรมเป็นเหตุ”</p>	<p>“โคจร ภิกขาเว จรตสฺส เก เปตฺติเก วิสเย คือให้ประพฤติธรรม อันเป็นโคจรที่สืบเนื่องมาจากบิดา (พระองค์เอง)” ได้แก่ สติบัญญัติ 4</p>	<p>พระดำรัสว่า “กุสลา น ภิกขาเว ธมฺมานํ สมาทานเหตุ เอว มัท ปญฺญํ ปฺรทฺธมฺมิตํ อานิสฺสทํที่เกิดขึ้นคือ บุญ เพราะการสมทานนุสตรกรรมเป็นเหตุ”</p>	<p>พระดำรัสว่า “อติตปฺปา ภิกขาเว อติตฺตรณํ อนนฺตฺยฺย สรณํ ธมฺมทปฺปา ธมฺมฺม สรณํ อนนฺตฺยฺย สรณํ อธิกฺกษุทํหลายเรื่องทั้งหลายจึงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง อย่างมีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จึงมีกรรมเป็นเกาะ มีกรรมเป็นที่พึ่ง อย่างมีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่”</p>
<p>(2) วิจัยหาระ “ตีความในแง่วิจัย”</p>	<p>ในพระสูตรนี้ลักษณะของคำถามคำตอบอยู่มากมายหลายแห่งแต่เริ่มตั้งแต่พระสูตรที่พระพุทธองค์ตรัสถามภิกษุและประเด็นคำถามที่เกิดขึ้นในทั้งนิทานเปรียบเทียบ ในระหว่างกาลเรื่ออกก็จะมีการถามความเข้าใจของผู้ฟังเป็นระยะๆ ลักษณะของพระสูตรจึงเป็นการปุจฉา – วิจิตฺตนา ปัญหาไปพร้อมกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล พร้อมทั้งมีการยกตัวอย่างอธิบายอย่างชัดเจน</p>					
<p>(3) ยุติติหาระ</p>	<p>สัพฺพหาระ คือ ตีความโดยหลักการ (การพิจารณาความสมควรและไม่สมควรของศัพท์) , (เหตุ) อติตฺตนา คือ การตีความหมาย โดยอิงอาศัยหลักสังคจฺจกรรม , (ผล)</p>					

<p>(7) อวัญฎิหาระ “การตีความในแง่ เป็น ปัจจัยต่อกัน หรือเกี่ยวพันกัน”</p>	<p>นี่คือตัวอย่างของการหมุนธรรม หรือการยกเชื่อมธรรม โดยในพระสูตรกล่าวถึงสาเหตุของความเสื่อมว่า เกิดจากผู้ไม่ให้ความทำให้เกิดความยากจน เกิดอหิณนาทวน ทำปาณาติบาต เกิดมสวาท เกิดปิฎกนทวารจา เกิดกาเมสุมิจจาจารา ฆรูสวารา สัมผัสโปลาปะ อภิกขมา พยาบาท มิจจาทิมิสฺส อหิมลวคา วิสมโลกะ มิจจาธรรมแม่ กุศลกรรมบท 10 อันตรงตามและเป็นเหตุให้อายุเสื่อมถอยลง</p>
<p>(8) วิภัติหาระ “การตีความแบบแยก ส่วน” หรือ “การตีความแบบ วิเคราะห์แจกแจง”</p>	<p>การจำแนกหาคณะธรรม หรือสภาวะที่เป็นแก่นของเรื่อง สำหรับแก่นของเรื่องนี้ การตีความแบบวิภัติหาระแบบยัตติวัชริชราโดยวิเคราะห์เป็น คัมภีร์ที่โดยหลักภาษา ก็มีนัยแตกต่างกันถึงแม้จะเป็นวิภัติติยวกันก็มีหลายความหมายที่เพิ่งประสงค์ แต่หากว่าโดย หลักความหมายโดยสภาพรวมและวิเคราะห์แบบจำแนกแจกแจง ในพระสูตรนั้นก็มีการจัดแจงในเรื่องของกาลที่เป็นปัจจุบัน อดีต และอนาคต รวมถึงสาเหตุของเรื่องราวต่าง ๆ</p>
<p>(9) ปริวัตตนหาระ “การตีความในแง่ บวกและแง่ลบ”</p>	<p>หลักการตีความแบบปริวัตตนหาระ เป็นการมองในแง่สภาวะที่เป็นปฏิปักษ์ ยกตัวอย่างเช่น พระบาลีว่า “กิลเบจ ภิกขเว ภิกขุโน สุขสฺมิมิ? อิท ภิกขเว ภิกขุ วิวิจฺเจจ กามเห วิวิจฺจ อุกุสเลหิ ธมฺเมหิ สวิตกํ สวิตกํ วิเวกํ ปัตติสุํ ปฐุมํ มานํ อุปสมปฺชช วิหริติ. อุกฺกรภิกษุํทํงหลาย ในเรื่องสุขของภิกษุ มีอธิบายอย่างไร อุกกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ สัจจจากาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุ ปฐุมมมาน มวิตก มวิจจา มปีติและสุข เกิด แควีเวกอยู่” อธิบายความว่า เพราะสังัดจากอกุศลธรรม กุศลธรรมจึงเกิดปีติและสุข</p>
<p>(10) เวจจนหาระ “ตีความแบบคู่สร้าง คู่สม”</p>	<p>คำว่า อุตตรธมมานี้ เป็นไวยากรณ์ของคำว่า อุตตทิไป นั่นเอง. หรือพระบาลีที่ว่า เตน นี ตวํ ตาต ธมฺเมเยว นิสุชยา ธมฺมํ สกฺกโรนโต ธมฺมํ คุรุโรนโต ธมฺมํ มาเนนโต ธมฺมํ ปุเทนโต ธมฺมํ อุปายมาโน ธมฺมทฺธโช ธมฺมเกตุ ธมฺมาธิปไตยโย ธมฺมิกํ รกฺขาวารณคฺคฺติ สฺวิทฺทสฺสุ คําแปลว่า ดูกรพ่อ ถ้าเช่นนั้น พอดีอาศัยธรรมเท่านั้น สักการะธรรม ทำความเคารพธรรม นับถือธรรม บูชากรรม ยำเกรงกรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จึงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองอันเป็นธรรม</p>
<p>(11) ปัญญัตติหาระ “การตีความในแง่ การรับรู้”</p>	<p>ตัวอย่างเรื่องมีท่านหมายเอาของตนที่เป็นไปด้วยกรรมตกถูกโดยซึ่งออกจากพระโอรสผู้ของพระพุทธเจ้า ซึ่งว่าเป็นนิภนภปญญติ เพราะพระ ธรรมคำสอนของพระองค์จะรวมลงใน ชั้นที่ 5 ธาต 6 ธาต 18 หรืออายุตะนะ 12 เป็นต้นทั้งนั้น พระดำรัสที่ตรัสให้ภิกษุพิจารณาเห็นภายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต และธรรมในธรรม ก็จัดเป็นภวานาบัญญัติ แต่ถ้าพิจารณาแล้วรู้ประเภทแห่งทุกข์ก็เป็น ปริญญาบัญญัติ ถ้ารู้ประเภท แห่งการจะสาเหตุแห่งทุกข์ ก็ชื่อว่า เป็นปหานาบัญญัติ คำว่า “ปญญติ ปวชฺเชติ ปญญยอมนเจริญ” จัดเป็นนิภนภปญญติ เป็นต้น</p>

(12) โอรธมหาระ “การตีความในแง่ ความสัมพันธ์”	โอรธมหาระ ท่านหมายถึง หลักการอธิบายความ ตีความด้วยการสงเคราะห์หลักธรรมย่อยรวมลงในหลักธรรมใหญ่ อันเป็นหัวใจสำคัญของพุทธธรรม ได้แก่ ปฏิจจสมุปบาท อินทรีย์ ชันธ์ ธาตุ อายตนะ ก็เป็นหลักในการตีความและเกณฑ์วินิจฉัยด้วยว่าควรตีความถูกต้องหรือไม่ สรุปได้ว่า เป็นการตรวจสอบแบบกลับไม่กลับไปเกิดความต้องการโดยยึดถือธรรมเป็นเกณฑ์ในกรณีนี้
(13) โสธนหาระ “การตีความในแง่ แนวคิด”	หลักการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและไม่ถูกต้องของความหมายที่เสนอในคำถกและคำตอบ เพราะเป็นการชำระหรือตรวจสอบคำถก คำตอบซึ่งข้อความที่ว่าพระราชาถามว่า “ก็จักรกัสดิวัดระอันประเสริฐนั้น เป็นไฉน?” ราชอาณาจักรกับราชบุลดีตั้งข้อความข้างต้น
(14) อธิฐานหาระ “การตีความแบบมี จุดมุ่งหมายหลักจุด มุ่งหมายรอง”	หมายถึง หลักการอธิบายความธรรมโดยมีบทตั้ง และอธิบายความของบทนั้น โดยไม่ต้องจำแนกแจกแจง พระดำรัสที่ว่า คำว่า กาย ในคำว่า กาย กายานุสสติ เป็นต้นอย่างของอธิฐานหาระ ที่เป็นคำสามัญและเป็นคำสามัญ คำว่า กาย โดยทั่วไปเป็นคำสามัญ แต่คำว่า กาย แบ่งได้เป็น เป็น นามกาย (หมู่ธรรมที่มีการนับ) และรูปกาย (หมู่ธรรมที่มีการย่อยับสลายไป) รูปกายก็ยังแบ่งไม่ได้อีก คือ เม ขน เล็บ ฟัน หนัง เป็นต้น นามกาย คือ เวทนา สัญญา เป็นต้น นี่คือความพิเศษที่แตกต่าง ⁹
(15) ปริกขารหาระ “การตีความแบบ เหตุปัจจัย”	เพราะสาเหตุคือ อุกุศลธรรมซึ่งออกพินันทาน เกิดขึ้น อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละเริ่มเสื่อมถอย ต่อมา ได้เกิดอกุศลธรรมชื่อ ปาณาติบาต มุสาวาท เป็นต้น ขึ้นตามลำดับ เมื่ออกุศลธรรมแต่ชื่อเจริญขึ้น ยิ่งผลทำให้อุกุศลธรรมเสื่อมลง ๆ ตามลำดับ เมื่ออกุศลธรรมเสื่อมลง อายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละก็เสื่อมลง ๆ ตามลำดับ จนถึงสมัยหนึ่งถึงสมัยมีอายุชั้ยแค่ 10 ปีตาย เนื้อหาส่วนใหญ่ในบทนี้จึงจัดได้เป็นปริกขารหาระ
(16) สมภารปนหาระ “การตีความแบบ กระบวนการปฏิบัติ”	พระบาลีที่ว่า อิทฺ โข ตาตฺ ตํ อริยํ จุกกวัตติวตฺตุนตี. นี้แล คือจักรกัสดิวัดระอันประเสริฐนั้น ๆ จัดเป็น สมภารปนหาระ หมายถึง หลักการอธิบายการตีความโดยการยกเอาสิ่งที่เข้าไปพื้นฐาน วิจารณ์ การปฏิบัติ และการละมาเป็นหลักการในการอธิบายเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ การตีความแบบกระบวนการปฏิบัติ” เป็นการศึกษาความแบบประมุขสรุป เปรียบกับพระคาถาว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้สมบูรณ์ การอบรมจิตของตนให้สะอาดหมดจด 3 ประการนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

7 คุณารักษ์ (72-73)

8 เรื่องเดียวกัน, หน้า 97.

จากข้อมูลที่ปรากฏในตารางสรุปได้ว่า เนื้อหาสาระที่ปรากฏในคัมภีร์จกัถวัตติสุตฺรหากนำแนวคิดการตีความตามแนวทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์ในพระพุทธศาสนา คือ คัมภีร์เนตติปกรณ์ จะพบว่าเนื้อหาสาระมีความสมบูรณ์ครบถ้วน สะท้อนทั้งนัยยะและความหมายครอบคลุมทุกประเด็น ทำให้ผู้อ่านเกิดความซาบซึ้งดังคำกล่าวที่ว่า พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาดงามทั้งเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุด

2. ตีความตามแนวการตีความคัมภีร์ทางศาสนาโดยเฉพาะคัมภีร์ไบเบิล

ในการตีความจกัถวัตติสุตฺรที่ผู้เขียนยกมาเป็นกรณีศึกษาในงานชิ้นนี้ ผู้เขียนจะได้ตีความผ่านกรอบแนวคิดการตีความคัมภีร์ทางศาสนาโดยเฉพาะคัมภีร์ไบเบิล ดังนี้

ในจกัถวัตติสุตฺรนอกจากแก่นธรรมแล้ว นิทานที่พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นมาประกอบการอธิบายก็มีความสำคัญเช่นเดียวกัน และเป็นที่มาของชื่อพระสุตรดังกล่าว ในทฤษฎีตะวันตก**แนวการตีความตามทฤษฎีอรรถปริวรรตศาสตร์เรื่องการตีความหมายแบบนิทานเปรียบเทียบ (Allegorical Interpretation)** อันหมายถึง การตีความด้วยการทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการใช้อุปมาอุปไมยบ้าง การใช้สัญลักษณ์บ้าง การเล่าเรื่องประกอบบ้าง ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนจะได้อธิบายความหมายของนิทานเปรียบเทียบดังนี้ คำสำคัญของพระสุตรที่สำคัญคือ คำว่า “จกุก” ซึ่งแปลความหมายได้ 3 นัย คือ

(1) หมายถึง ล้อ, หรือ วงล้อ วิเคราะห์รูปศัพท์ได้ว่า สิ่งเป็นเครื่อง

ทำให้เคลื่อนไปได้ หรือ สิ่งที่เบียดเบียนหรือบดแผ่นดิน

(2) หมายถึง กองทัพ, กองพล วิเคราะห์รูปศัพท์ได้ว่า ผู้เป็นเหตุให้ทำการยึดครองได้

(3) หมายถึง กงจักร, วงจักร วิเคราะห์รูปศัพท์ได้ว่า วัตถุเป็นเครื่องเบียดเบียน ในศาสนาพราหมณ์ คำว่า จุกปาณิ หมายถึง พระนารายณ์ หรือพระวิษณุ คือ เทพเจ้าที่มีกงจักรในมือ

การใช้จักรเป็นสัญลักษณ์จึงน่าจะเป็นการประยุกต์ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีอยู่ก่อนมาใช้กับคติธรรมทางพระพุทธศาสนาสำหรับประเทศไทยเองตราจักรได้ถูกนำมาใช้ในหน่วยงานระดับสูง เช่น กองทัพบก ราชวงศ์จักรี ธรรมจักร เป็นต้น คำว่า จักร จึงเป็นการอธิบายแบบเปรียบเทียบ เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจภายใน คือ ธรรมเป็นอำนาจามมีที่ไม่ได้เกิดจากการแต่งตั้งแต่จากการประพฤติปฏิบัติ

ส่วนคำว่า “จุกวตฺติ” วิเคราะห์ตามรูปศัพท์ได้ว่า ผู้ทรงเป็นไปด้วยจักรรัตนะ คือ ทรงประพฤติตามราชประเพณีมีปราบปรามคนชั่วเป็นต้น 1 ผู้ทรงยังจักรรัตนะให้เป็นไป คือ ให้ลอยไปข้างหน้าของตน 1 ผู้ทรงหมุนวงล้อแห่งบุญหรือวงล้อแห่งรดีให้เป็นไปในเหล่าสัตว์ หรือทรงให้เหล่าสัตว์เป็นไปในวงล้อนั้น 1 ผู้ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรมถึง 10 ปี เพื่อให้จักรรัตนะเกิดขึ้น 1 ผู้ทรงปฏิบัติจักรธรรม คือ ธรรมเนียมปฏิบัติ 10 หรือ 12 ประการ 1 ผู้ทรงยังอาณาจักรและธรรมจักรให้เป็นไปในหมู่มสัตว์ทั้ง 4 ทวีป 1 ผู้ทรงยังอาณาจักร คือ อาณาเขตให้เป็นไปไม่ติดขัด 1 ผู้ทรงยังจักร คือ ทานอันยิ่งใหญ่ให้เป็นไป 1⁹ ความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หรือที่มาของชื่อพระสูตรที่เรียกว่า จักกวัตติสูตรนี้จึงมุ่งหลักการปกครองทั้งการปกครองภายใน คือ ตนเอง และการปกครองภายนอกหรือการปกครองสังคมในทุกระดับ

ความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หรือที่มาของชื่อพระสูตรที่เรียกว่า

จกัถวตติสุตร คือ 1. กษัตริย์ หรือราชา 2. ข้าราชการฝ่ายใน (อันโตชนะ) 3. กำลังพล (พลกายะ) 4. ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ (ชัตติยะ) 5. ข้าราชการชั้นผู้น้อย (อนุยันตะ) 6. สมณพราหมณ์ 7. พ่อค้า (คหปติ) 8. ประชาชน (เนคมชานปะทะ)¹⁰

จากโครงสร้างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการแบ่งย่อยไปจากโครงสร้างทางสังคมแบบเดิมโดยเฉพาะในระดับชนชั้นปกครองแต่โครงสร้างหลักยังคงเหมือนเดิม จะต่างกันที่ตรงระดับสามัญชน ไม่มีการกล่าวถึงศูทรหรือชนชั้นต่ำอย่างในอัคคัณฺญสุตร การแบ่งย่อยเช่นนี้เรียกว่าชาติ เป็นการแบ่งแยกบุคคลออกเป็นกลุ่มอาชีพย่อยๆ เช่น นักบวช (พราหมณ์) บ้างก็อาจทำหน้าที่ทางพิธีกรรม บ้างก็อาจทำหน้าที่สอนหนังสือกษัตริย์ (ชนชั้นปกครอง) ก็อาจจะเป็นพระราชาก็อาจจะเป็นอำมาตย์ เป็นทหาร เป็นที่ปรึกษาราชการ เป็นต้น¹¹ เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสังคมพุทธเถรวาทในประเทศไทยนั้นไม่นิยมให้พระภิกษุมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดๆ แต่ในพระสูตรนี้ดูเหมือนพระพุทธรองค์จะทรงวางนักบวชซึ่งอาจรวมถึงภิกษุในพระพุทธานุศาสน์ไว้ในฐานะที่ปรึกษาราชการของเจ้าผู้ปกครองหรือนักบริหาร นักการเมืองไว้อย่างชัดเจนทั้งนี้ด้วยทรงเห็นว่า พระภิกษุนั้นมีศีลาจารวัตรที่งดงาม มีใจเป็นธรรมสามารถที่จะให้คำแนะนำได้อย่างไม่มีอคติแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

นอกจากนี้พระสูตรนี้น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสังคมอินเดียในยุคที่ระบบชนชั้นวรรณะมีความเข้มแข็งอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงเห็นว่าการจะเปลี่ยนผู้นำย่อมทำได้ยาก พระพุทธรองค์จึงทรงบริหารจัดการเกี่ยวกับสังคมเสียใหม่โดยให้เป็นลักษณะของสังคมสงฆ์ ซึ่งเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้มนุษย์ทุกคน ทุกเผ่าพันธุ์ ทุกเชื้อชาติและทุกศาสนา เข้าสู่ความเป็นเอกภาพ

10 อจ. เอก. (ไทย) 20/453/104.

11 พระถฐัพงษ์ ปญญาวชิโร (2550: 13)

ภายใต้พระธรรมวินัยที่ทุกคนต้องปฏิบัติเฉกเช่นเดียวกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครอง พระพุทธเจ้าถือว่า ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยคุณธรรม จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร 5 ประการ คือ

1. ธรรมาธิปไตย คือ ถือความจริง ความถูกต้อง ความดีงาม เหตุผล หลักการ กฎกติกาที่ชอบธรรมเป็นบรรทัดฐาน เคารพธรรม เชิดชูธรรม นิยมธรรม ตั้งตนอยู่ในธรรม ประพฤติธรรมด้วยตนเอง

2. ธรรมการักษา คือ จัดอำนาจการรักษาคุ้มครองอันชอบธรรม แก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือ ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ เช่น พ่อค้า และเกษตรกร ชาวนิคมนชนบท และชนชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิต ผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม ตลอดจนสัตว์มีเท้า หรือสัตว์ปีก อันควรสงวนรักษา

3. ธรรมการนิเสธนา ห้ามกันมิให้มีการอันอธรรมเกิดขึ้น ในพระราชอาณาเขต คือ การจัดการป้องกัน แก้ไข มิให้มีการกระทำความผิดความชั่วร้ายเดือดร้อนเกิดขึ้นในบ้านเมือง ชักนำประชาชนให้ตั้งมั่นในสุจริตและนิยมธรรม

4. ธานูประทาน บันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแว่นแคว้น เช่น จัดให้ราษฎรทั้งปวงมีทางหาเลี้ยงชีพ ทำมาหากินได้โดยสุจริต

5. บริจุฉา บริภาษสอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์ ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมีมาอยู่เสมอตามกาลอันควร เพื่อให้รู้ชัดการอันดีชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปโดยถูกต้อง

สังคมสงฆ์ในช่วงแรกๆ พระพุทธเจ้าทรงปกครองด้วยพระองค์เอง และการปกครองก็เน้นการปกครองโดยธรรม (ธรรมราชา) มีลักษณะ

คล้ายฟ่อปกครองลูก ดังพระดำรัสตอบพระภิกษุสงฆ์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายเป็นบุตรแห่งเรา เป็นโอรสที่เกิดจากปาก เกิดโดยธรรม อันธรรมเนรมิตแล้ว เป็นธรรมทายาท” ต่อมาพระพุทธองค์ได้มอบอำนาจให้พระสงฆ์ที่เป็นปุถุชนนี้ยะผู้เป็นอาวุโสปกครอง โดยมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 4 รูป สังคมในพุทธปรัชญาเถรวาทมีธรรมเป็นแกน “ธรรม” หมายถึง คำสอนแสดงความเป็นจริง ความดีงาม เป็นเรื่องเนื้อหา หลักการ สิ่งที่ค้นพบ คำเปิดเผย เน้นที่ชีวิตด้านใน ที่จิตใจและที่ตัวบุคคล หรือ ปัจจัยตัวบุคคล

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้พระพุทธองค์มีพระนามว่าพุทธะ ซึ่งเป็นสถานภาพที่สำคัญและยิ่งใหญ่แต่พระองค์มีสิ่งเคารพ ดังพุทธดำรัสที่ว่า “พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เชิดชูธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครอง กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมโดยธรรม จึงให้ธรรมจักรที่ยอดเยี่ยม หมุนไปโดยธรรม จักรนั้นอันสมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกให้หมุนกลับ (คัดค้าน) ไม่ได้ พระพุทธองค์ทรงหนักในธรรม ทรงเคารพธรรม กายของพระตถาคตคือ โลกุตตรธรรม 9 ประการ”

ในพระสูตรนี้พระพุทธองค์มิได้แยกชีวิตออกจากแควดวงของภูมิหลังทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง คำสอนของพระองค์ครอบคลุมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ในจักกวัตตีสี่หนาทสูตร ในที่หมนิกายกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า ความยากจนเป็นบ่อเกิดแห่งการไร้ศีลธรรม และอาชญากรรม การกำจัดอาชญากรรมได้นั้นจะต้องปรับปรุงทางเศรษฐกิจ การที่ผู้ปกครองจะดำรงอยู่ได้นาน ต้องคำนึงถึงประชาชนเป็นหลัก ราษฎรต้องอยู่ดีกินดี หากราษฎรมีความเดือดร้อน ต้องรีบช่วยเหลือแก้ไข พุทธปรัชญาเถรวาทของรัฐและประชาชนในรัฐ

เป็นวิวัฒนาการทางสังคม เริ่มต้นจากความเรียบง่ายไปสู่ความสลับซับซ้อนโดยยึดหลักความสงบสุขของประชาชนเป็นใหญ่ ผู้ปกครองในฐานะเป็นตัวกลางที่จะคอยจัดสรรผลประโยชน์ให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ทั้งนี้เพื่อความอยู่ดีกินดี สร้างสวัสดิภาพให้เกิดแก่ประชาชน พระสูตรนี้กล่าวไว้อย่างแจ่มชัดว่า ความยากจน เป็นสาเหตุของการไร้ศีลธรรมและอาชญากรรม เช่น โจรกรรม การพุดปด การเบียดเบียน ความโกรธ ความโหดร้าย ฯลฯ บรรดาพระราชานในสมัยโบราณก็เช่นเดียวกับรัฐบาลทั้งหลายในปัจจุบัน ต่างพยายามปราบปรามอาชญากรรมด้วยการลงโทษ ซึ่งไม่มีทางสัมฤทธิ์ผลได้ ในกฎทนต์สูตร พระองค์ทรงแนะนำว่า การที่จะกำจัดอาชญากรรมได้นั้น จะต้องมีการปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน ประเทศชาติก็จะมีแต่ความสุข ปราศจากอาชญากรรม¹²

การยกตัวอย่างนิทานเปรียบเทียบเรื่องของพระเจ้าจักรพรรดิทัฬหะเนมิและราชวงศ์ของพระองค์ตลอด 6 ชั่วอายุคน ก่อนจะเกิดข้อผิดพลาดขึ้นในพระราชวงศ์ที่ 7 ที่ไม่ยอมปฏิบัติตามโคจรหรือหลักปฏิบัติอันเป็นของบิดาตน ซึ่งเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมทางสังคม คือเมื่อผู้นำไม่ให้ทาน ทำให้เกิดความยากจน เกิดอกินนาทาน ทำปาณาติบาต เกิดมูสาวาท เกิดปีศุนาวาจา เกิดกาเมสุมิจฉาจารา ฝรุสวาจา สัมผัสปลापะ อภิชฌา พยาบาท มิจฉาทิฎฐิ อธัมมราคะ วิสมโลภะ มิจฉาธรรม ไม่เคารพพ่อแม่ และสุดท้ายกุศลกรรมบท 10 อันตรธานและเป็นเหตุให้อายุเสื่อมถอยลง ซึ่งความเสื่อมดังกล่าวนี้เริ่มปรากฏให้เห็นเด่นชัดในสังคมปัจจุบันแล้ว ข้อเท็จจริงในเรื่องสาเหตุของความเสื่อมและความเจริญที่ปรากฏในจักกวัตติสูตร ทั้งในเรื่องของอายุมนุษย์ และความล่มสลายของสังคมซึ่งมีความสอดคล้องกัน ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติ เราสามารถตีความเรื่องนี้โดยพิจารณาจากปัจจุบันที่โลกเองมีทรัพยากรที่จำกัด ในขณะที่

12 ธรรม.ชูศักดิ์ และคณะ (2548: 158)

ความต้องการของมนุษย์มีอยู่อย่างไม่จำกัด ความต้องการที่ไม่จำกัดนี้เอง ทำให้มนุษย์บ่อนทำลายธรรมชาติด้วยการกอบโกยสมบัติของโลกคือ ธรรมชาติมาไว้กับตนเองให้มากที่สุด ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม เมื่อความยากจนเกิดขึ้น อาชญากรรมต่างๆ ก็เกิดตามมาดังที่ปรากฏใน จกัถวัตตีสุตตร ถึงแม้ว่าในปัจจุบันมนุษย์จะพยายามคิดค้นเทคโนโลยีเพื่อความอยู่รอด หรือที่เรียกว่า ความเจริญก้าวหน้ามากเท่าใดแต่ดูเหมือน จะเป็นการเพิ่มพูนปัญหาให้กับโลกมากขึ้นเท่านั้น สิ่งที่ปรากฏชัดเจนที่สุด ก็คือ ปัญหาโลกร้อน โรคภัยต่างๆ โดยเฉพาะภัยธรรมชาติ เทคโนโลยี บางอย่างเป็นการฆ่ามนุษย์แบบผ่อนส่ง เช่น สารเคมีตกค้างต่างๆ ที่อยู่ ในพืชผักเป็นต้น ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้อายุของมนุษย์นั้นสั้นลง ผู้เขียนเห็นว่า คำว่าอายุสั้นลงนั้น หากไม่พิจารณาในแง่ของอายุขัยมนุษย์ แต่พิจารณาถึงความเสี่ยงภัยที่มีอยู่มากมายทำให้มนุษย์ตายเร็วขึ้น ก็น่าจะสมเหตุสมผลมากที่สุด หากพิจารณาเป็นโครงสร้างทางสังคม ในรูปแบบของการเมืองการปกครองก็สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เช่นเดียวกัน แต่เมื่อสังคมมีความเสื่อมถึงขีดสุดก็จะกลับมาสู่ความเจริญ อีกครั้งซึ่งเป็นหลักการที่ธรรมดามากที่สุดตามหลักปัจจุสมุปบาท หากไม่มี ความเจริญก็จะเป็นการขัดกับหลักคำสอนสำคัญนี้ไป

นอกจากหลักการปกครองแล้วนักตีความในพระสูตรนี้มี พุทธพยากรณ์ที่สำคัญ คือ แนวคิดสังคมอุดมคติในยุคพระศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็นที่มาของความเชื่อต่างๆ มากมายในสังคมปัจจุบัน จากการ ศึกษาเรื่องคติความเชื่อเรื่อง “พุทธศาสนา 5,000 ปี” รวมถึงเนื้อหาเรื่อง พุทธทำนาย ตามความในเอกนิบาตชาดก มัชฌิมปิณฑาสกั วุฒวรรตที่ 8 รวมถึงพุทธดำรัสเรื่องของปัญจอันตรธาน คือ พระปริยัติธรรมอันตรธาน ปฏิบัติอันตรธาน ปฏิเวธอันตรธาน ลิงคอันตรธาน ธาตุอันตรธาน เป็นต้น พบว่าความเชื่อดังกล่าวถูกนำมาผูกโยงเข้ากับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

การเมืองและสังคม รวมถึงคนบางกลุ่มทั้งที่มีความประสงค์ดีและไม่ประสงค์ดีได้เกิดมีกิจกรรม และพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป เช่น กรณีของสำนักหุบผาสวรรค์เป็นต้น¹³ และยังมีทำนายต่างๆ ตามมา เช่น ความตอหน้่งในหนังสือเรื่อง วิจาร์ณพุทธทำนาย ของอารยัน กล่าวไว้ว่า

ในคราวถึงกึ่งพุทธกาล 2500 ปี มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในโลกจะได้รับภัยพิบัติสารพัดทิศจะพึงเห็นต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา ทหารจะเป็นเจ้า ข้าวจะขาดแคลน พลุมากจะหมดเปลือง ผิวเหลืองจะชนะ ผู้มีบุญจะมากเกิดท่านจะมากในปีกุนเดือน 9 พ.ศ. 2500 ในปีระกา ปีเถาะจะมีมหายักษ์มาจากทิศตะวันตก สมณชีพรามณ์จะตายประมาณ 784,000 คน ลูกจะพลัดพ่อ พ่อจะพลัดลูก แม่จะพลัดลูก ลูกจะพลัดแม่ ฟูกจะเป็นหนาม ฝีป่าจะครองเมือง...¹⁴

จากประเด็นดังกล่าวข้างต้น คนบางกลุ่มได้วิเคราะห์ถึงความเสื่อมของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหลังยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 ว่าอยู่ในยุคถดถอยเพราะพุทธศาสนาได้มีอายุกึ่งพุทธกาล หลังปี พ.ศ. 2500 (หากกำหนดอายุพระพุทธศาสนาไว้ที่ 5,000 ซึ่งคติเรื่องนี้คล้ายกับคติเรื่องวัยเบญจเพศ ที่เชื่อว่า หลังอายุ 25 ปี จะเป็นจุดเสื่อมของพัฒนาการทางร่างกาย) เรื่องกึ่งพุทธกาลนี้ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนในพระไตรปิฎก จะมีก็แต่คัมภีร์มิลินทปัญหา ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อประมาณ 500 ปีหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ความประสงค์ก็เพื่อจะชี้แจงพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาให้แจ่มแจ้ง แต่เป็นการ

13 พัทธลดา (2548)

14 อารยัน (2502: 321-327)

ตีความและเชื่อมโยงให้เห็นว่า เรื่องความเสื่อมของศีลธรรมนั้น มีการกล่าวไว้ในจักรวัตติสูตร อันปรากฏเรื่องของพระศรีอารีย มิคส์ัญญีกถียุค การศึกษาพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของความหมายของมิคส์ัญญี และแก่นที่มีร่วมกันของมิคส์ัญญีจากจักรวัตติสูตรในพระไตรปิฎก คัมภีร์โลกบัญญัติ คัมภีร์อนาคตวงศ์ คัมภีร์สังคีตวงศ์ ในฐานะที่คัมภีร์เหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาแนวคิดเรื่องมิคส์ัญญี ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากนำแนวคิดเหล่านี้นำมาศึกษาวิเคราะห์และตีความเพื่อให้เห็นความเสื่อมและความเจริญ รวมถึงการนำความคิดความเชื่อมาบูรณาการกับการขับเคลื่อนสังคมก็จะมีประโยชน์ไม่น้อย

แนวคิดเรื่องพระศรีอารียเมตไตรยในจักรวัตติสูตร แสดงถึงแนวคิดเรื่องการเสด็จอุบัติขึ้นเพื่อเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ และเป็นนักปราชญ์อนุเคราะห์สัตว์โลก และแนวคิดที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสส ก็เหมือนในพระไตรปิฎกเพราะเป็นการขยายความให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น ในคัมภีร์อนาคตวงศ์ แสดงถึงแนวคิดเรื่องพระพุทธเจ้ามีอยู่หลายพระองค์ คือ เป็นขบวนการเกิดของปัจจุสมุปบาท และอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งมีอยู่แล้ว ผู้ใดรู้ความจริงของโลก ก็เป็นพระพุทธเจ้า และพุทธภวะนั้นก็เป็นผลที่เกิดจากการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งค้นพบ ปฏิบัติการ และเข้าถึงกฎที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เพื่อเป็นการสร้างความดีงาม โดยการนำตนเองและผู้อื่นให้ถึงจุดมุ่งหมาย ด้วยอุดมการณ์ที่เรียกว่า “พระโพธิสัตว์” หรือผู้มีแรงดลใจเพื่อความรู้อย่างแจ้งในกฎเกณฑ์แห่งธรรม ทั้งในส่วนที่เป็นทฤษฎีและส่วนที่เป็นการปฏิบัติโดยตรง และแนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกนี้ในอนาคตนับไม่ถ้วน เพราะพระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงปฏิบัติ ตรัสรู้ และทรงสอนสังฆธรรมอันเป็นสากลในอดีตก็มีหลักฐานให้เห็น ปัจจุบันกำลังเป็นไปอยู่ ฉะนั้นในอนาคตก็ต้องมีมา ตราบเท่าที่มีบุคคลบำเพ็ญบารมีเพื่อ

อุดมการณ์อยู่¹⁵ จึงกล่าวได้ว่า ในพระพุทธศาสนาไม่มีการผูกขาดความรู้ ความฉลาด ความสามารถตรัสรู้สัจธรรมเพื่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ ผู้ใดบำเพ็ญบารมีเพียงพอ ก็อาจเป็นพระพุทธเจ้าได้ทั้งนั้น หลักธรรม จึงเป็นของกลาง ท่านผู้ใดพิจารณาใคร่ครวญก็อาจตรัสรู้ได้

ในคัมภีร์อรรถกถามีคำว่า “เมตเตยฺย” ซึ่งหมายถึงพระพุทธเจ้า เมตไตรย ไม่ได้แตกต่างจากคัมภีร์พระไตรปิฎก เพียงแต่ขยายความ เรื่องกับ หรือระยะเวลาการเสด็จอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้าเมตไตรย ที่มีความสัมพันธ์กันกับพระพุทธเจ้าในอดีต และมีภิกษุผู้ทำความเพียร แล้วไม่สามารถบรรลุธรรมได้ เกิดความท้อ 10 ใจ จึงสละความเพียร ไม่บำเพ็ญข้อปฏิบัติเพราะมีแนวคิดว่าจะได้พบกับพระพุทธเจ้าเมตไตรย ในอนาคตกาล

ส. พลายน้อย ได้ให้เหตุผลไว้ว่า การที่พุทธศาสนิกชนพากัน เลื่อมใสพระศรีอารีย์ น่าจะเนื่องมาจากเหตุ 2 ประการ คือ

ประการแรก ศาสนาพระศรีอารีย์มีแต่ความสุขสงบสบาย มนุษย์ทั้งหลายชอบความสะดวกสบาย ไม่ต้องทำงานให้เหน็ดเหนื่อยยาก จึงชอบศาสนาดังกล่าวนี้

ประการที่สอง เชื่อกันว่าในปัจจุบันเป็นยุคกึ่งพุทธกาลเพราะเข้าใจ กันว่า พระพุทธศาสนามีอายุอยู่เพียง 5,000 ปีเท่านั้น ผู้ที่หวังจะเกิดใหม่ จึงปรารถนาที่จะเกิดให้ทันในศาสนาพระศรีอารีย์

หากใช้**การตีความตามตัวอักษร (Literal Interpretation)** อันได้แก่การถือเอาความหมายเท่าที่ปรากฏอยู่ตามตัวอักษร ในพระคัมภีร์ การตีความแบบนี้เป็นของคนที่มีศรัทธามากกว่าปัญญา คือ คนที่เชื่อมั่นว่าข้อความในพระคัมภีร์เป็นคำพูดของพระพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่าตถาคตโพธิสัทธา ดังนั้นจึงเป็นความจริงที่เชื่อถือได้ จริงอยู่ คำสอนของพระพุทธเจ้าในยุคแรกสอนมุ่งที่ความหลุดพ้น ยุคต่อมา

ชาวพุทธก็พร้อมจะอธิบายคำสอนอย่างเทพนิยายแก่คนที่ชอบคิดอะไรรด้วยภาษาของเทพนิยาย อย่างไรก็ตามความสำคัญของศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยมีอิทธิพลต่อชีวิตของผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ เมื่อหมดความเพียร แต่ก็ยังหวังที่จะบรรลุธรรมในอนาคต

ส่วนหลวงพ่อบุทธทาส ได้ตีความเรื่องพระศรีอาริย์ไว้หนังสือที่ชื่อว่า โลกพระศรีอาริย์อยู่แค่ปลายจมูก ความว่า คำว่า เมตเตยฺย แปลว่า ความรัก หรือ ผู้มีความรัก หรือเนื่องกันอยู่กับความรัก หรือเมตตาตนเอง คำว่า เมตตา ก็คือความรัก เพียงแต่ว่าไม่ใช่ความรักอย่างกามารมณ์ เป็นความรักอย่างบริสุทธิ์ด้วยธรรมะ ศรี แปลว่า สวยสดงดงาม อารยะ แปลว่า ประเสริฐสูงสุด ศรีอาริยเมตไตรย ก็คือ ความรักผู้อื่น หรือความเป็นมิตรกันอย่างสูงสุดสวยสดงดงาม เมื่อใดมีความรักผู้อื่นถึงที่สุดอย่างนี้ เมื่อนั้นหรือที่นั่นก็จะเป็นโลกพระศรีอาริย์ขึ้นมาทันที¹⁶

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า ความเชื่อเรื่องพระศรีอริยเมตไตรยนั้น เป็นสิ่งที่สังคมไทยให้ความเคารพนับถือ และเป็นความมุ่งหวังอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพราะเชื่อว่า จะทำให้ตนได้พบกับความเจริญรุ่งเรือง ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ สอดคล้องกับอุดมคติของพระพุทธศาสนาที่มีพุทธธรรมซึ่งเป็นกฎธรรมชาติที่พระศาสดาในแต่ละอายุขัยของโลก ได้ศึกษา และปฏิบัติจนเกิดความเข้าใจด้วยพระองค์แล้วนำมาสั่งสอนคนเหล่าอื่น เมื่อโลกและชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความทะยานไฝ่ฝัน ไม่รู้จักเพียงพอ มนุษย์ได้แต่สร้าง และเข้าใจสิ่งที่เขานำมาสร้าง และเป็นทาสที่ต้องบำเรอความสุขของตน ทั้งที่สิ่งนั้นตามความจริงแล้วคือ มิตรร่วมโลกของเขาเอง มนุษย์เป็นผู้สร้าง เป็นผู้ทำลาย และเป็นผู้รับผล คือ ความหายนะที่เกิดตามมา ลำพังการใช้กฎเกณฑ์ทางสังคมทั่วไปบังคับและป้องกันการทำลายล้างที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ ย่อมไม่เป็นการเพียงพอ ดังนั้นการใช้กฎเกณฑ์ทาง

16 พุทธทาสภิกขุ (2545: 22)

ศีลธรรมที่อิงอยู่กับกฎเกณฑ์ของจักรวาลมาเสริมกฎเกณฑ์ทางสังคม เพื่อถ่วงไม่ให้โลกถึงความหายนะก่อนสิ้นอายุขัยของมันเอง สอดคล้องกับการตีความแบบสร้างตำนานธรรมหรือนิทานปรัมปรา (Mystical Interpretation) ในปรัชญาตะวันตกที่เน้นตำนานความเชื่อและความคาดหวังเดิมของชาวยิวที่เชื่อว่าจะมีผู้ช่วยให้รอดพ้นจากความเป็นทาส ในขณะที่พวกเขามีความหวังและการรอคอยเช่นนี้ พระเยซูคริสต์ก็เสด็จอุบัติขึ้นทันที เรื่องพระเยซูคริสต์จึงไม่ใช่เป็นตำนานธรรมอย่างแท้จริง

ฉะนั้น ความเชื่อโลกแห่งพระศรีอริยเมตไตรยนั้นเป็นโลกที่พระพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่จะมาอุบัติขึ้นและเป็นประทีปส่องทางให้มนุษยชาติเลือกเดินทางที่ถูกต้องและเหมาะสม สองทางให้ทั้งผู้ปกครอง และผู้ใต้ปกครองเห็นแก่นแท้แห่งชีวิต และแต่ละฝ่ายต้องปฏิบัติต่อกันและกันฉันญาติ โดยให้สอดคล้องกับกฎแห่งชีวิตและธรรมชาติกล่าวคือมีธรรมะต่อกันและกันนั่นเอง

สรุป

การตีความจักรกวัตติสูตรตามแนวคิดทฤษฎีการตีความตามคัมภีร์เนตติปกรณ์และทฤษฎีการตีความตามวิธีการตีความคัมภีร์ทางศาสนาโดยเฉพาะคัมภีร์ไบเบิล 9 อย่าง เพื่อให้เข้าใจถึงเนื้อหาสาระในจักรกวัตติสูตรในมุมมองที่แตกต่างจากเดิม อันเป็นการประยุกต์เนื้อหาสาระในจักรกวัตติสูตรเพื่อใช้เป็นหลักในการบริหารองค์การในปัจจุบัน ผู้เขียนพบว่า คัมภีร์เนตติปกรณ์ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญที่ใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์พิจารณาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และเป็นคัมภีร์ที่ใช้วิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของผู้รจนได้เป็นอย่างดี

ทำให้เข้าใจคัมภีร์ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ด้วยความสมบูรณ์ของคัมภีร์ที่ท่านพระธรรมสังคหาคารยได้รจนาไว้ตามแนวทางแห่งคัมภีร์เนติปริกกรรมดังกล่าวข้างต้น ทำให้การขยายเนื้อความธรรมะทำได้ไม่่ง่ายนัก ผู้เขียนจึงได้เสนอไว้ในรูปแบบตัวอย่างของการวิเคราะห์ที่ท่านั้น ในส่วนของการตีความจกัวัตติสูตรโดยใช้แนวคิดการตีความแบบนิทานเปรียบเทียบผู้เขียนเห็นว่า เป็นเทศนาปาฏิหาริย์ คือ ความฉลาดในการแสดงธรรมของพระพุทธองค์ที่ทรงยกตัวอย่างอดีตนิทานเรื่องหลักการปกครองบ้านเมืองของพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าทัฬหะเนมิ ประกอบการสอนธรรมแก่ภิกษุ 20,000 รูป และชาวเมืองมาตุลาอีก 84,000 คนได้ตรงตามอัธยาศัยของผู้ฟัง ทำให้ได้ดวงตาเห็นธรรมในที่สุด พระพุทธองค์ทรงสร้างจุดร่วมที่สำคัญระหว่างพระภิกษุ และฆราวาส ในด้านเนื้อหาที่สามารถตีความได้ทั้งในระดับโลกียะ คือ หลักในการปกครองบ้านเมือง หรือหลักการบริหารจัดการในองค์การ และระดับโลกุตตระ คือ หลักการการปกครอง คุ้มครองตนเองในภายใน ด้วยการควบคุมกามคุณ 5 ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4 ทำให้ผู้ฟังได้ผลแห่งบุญอันเป็นโลกียะและโลกุตตระ หรือได้รับกุศลทั้งระดับวิวัฏฐคามินีกุศล คือ สมบัติของความป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และวิวัฏฐคามินีกุศล คือพระนิพพาน หัวใจสำคัญของพระสูตร และเป็นที่มาของชื่อพระสูตรอีกอย่างหนึ่ง คือ คำว่า จกุก ที่แปลว่า จักร หรือ ล้ออันเปรียบเหมือนคุณธรรมภายในที่ใช้ขับเคลื่อนหรือหมุนความเจริญรุ่งเรืองทั้งระดับตนเองและระดับสังคมดังกล่าวข้างต้น ในพระสูตรได้กล่าวถึงสังคมยุคศรีอาริย์ซึ่งน่าจะเป็นการส่งเสริมและจูงใจผู้ฟังให้มีกำลังใจและอุทิศสหาะในการพัฒนาตนเองเพื่อไปสู่โลกแห่งแบบสังคมอุดมคติดังกล่าว หากพิจารณาให้ลึกลงไป อาจตีความได้ว่าเป็น กุศโลบายเพื่อให้คนสนใจปฏิบัติธรรมเพื่อไปสู่นิพพานในรูปแบบของสังคม

ยุคพระศรีอาริย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบพุทธเกษตรของมหายาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของหลวงปู่พุทธทาสที่ตีความแบบกุศโลบายว่า โลกของพระศรีอาริย์อยู่แค่ปลายจมูก ไม่ใช่เรื่องที่ไกลตัว แต่เกิดจากการเข้าถึงในปัจจุบันโดยการปฏิบัติธรรม แต่หากพิจารณาด้วยหลัก ยุติทหาระตามคัมภีร์เนตติปกรณ์แล้วถือว่าเป็นหลักการพื้นฐานธรรมดาที่จะมีพระพุทธเจ้าพระนามว่าศรีอาริย์ เพราะเมื่อมีเหตุแห่งการบารมีและปรารถนาพุทธภูมิตราบใดก็มีพระพุทธเจ้า พระองค์ใหม่ตรานั้น

อักษรย่อและบรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2539. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คุณารักษ์ นพคุณ. แปล.

2544. เนติติปกรณ์แปลและเนติสารัตถทีปนี. กรุงเทพมหานคร : หจก.ทิพย์วิสุทธี.

ปรุตม์ บุญศรีตัน.

2550. รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระณัฐพงษ์ ปญญาวชิโร (ฉลาดแหลม).

2550. การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดทางสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาขงจื้อ. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช).

2550. **การตีความพุทธศาสนสุภาษิต.** กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ไฉยเชียง.

พัชรลดา จุลเพชร .

2548. แนวคิดเรื่องกึ่งพุทธกาลในสังคมไทย พ.ศ. 2475 - 2550.
**วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**

พุทธทาสภิกขุ.

2545. **โลกพระศรีอารยอยู่แค่ปลายจมูก.** กรุงเทพมหานคร:
หจก. เอ็มเทร็ดดิ้ง.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร รศ. และคณะ แปล.

2548. **พระพุทธเจ้าสอนอะไร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย .

ส.พลายน้อย.

2539. **พระศรีอารย.** กรุงเทพมหานคร: บริษัทสามัคคีสาร
(ดอกหญ้า) จำกัด.

สมิทธิพล เนตรนิมิตร.

2550. **มิติสังคมในพระสูตรตันตปิฎก.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ชีวาภิวัตน์.

สีนีนาท วิจิตรการลิขิต.

2549. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตของสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี พระศรีอริยเมตไตรยในพระพุทธศาสนาเถรวาท. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา** บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วีระชาติ นิมอนงค์.

2550. (อัดสำเนา) “เอกสารประกอบการสอน **วิชาพระพุทธศาสนากับศาสตร์แห่งการตีความ**”. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.

อารยัน

2502. **วิจารณ์พุทธทำนาย**, พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ.